

Izvolite prisustvovati

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Razred za likovne umjetnosti

ima čast pozvati Vas na otvaranje izložbe

RUKOVET

JOSIP VANIŠTA

eksponati, projekti, crteži, kolaži, edicije, dokumentacija

subota, 8. ožujka 2014. u 12 sati

palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, Zrinski trg 11

Na otvaranju govore

akademik ZVONKO KUSIĆ,

predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

akademik TONKO MAROEVIĆ,

autor teksta u katalogu

Izložbu otvara

prof. dr. sc. Andrea Zlatar Violić,

ministrica kulture RH

Likovni postav: član suradnik NENAD FABIJANIĆ

Izložba je otvorena do 8. travnja 2014., svakim danom od 10 do 16 sati, utorkom od 10 do 19 sati,
subotom i nedjeljom od 10 do 13 sati, ponedjeljkom zatvoreno

Popis radova

- Ravnica, 1954.
crtež olovkom, 17,5 x 28,1 cm / str 7
- Prekinute niti, 1954. – 2013.
ulje na platnu, 80 x 100 cm / str 11
- Rooseveltov trg, zima, 1981.
akvarel, 12,5 x 20,5 cm / str 15
- André Derain: Samedi / Raspeće, skulptura, Perpignan, 12. st.,
kolaž, 50 x 70 cm / str 16
- J. V.: Studija po Derrainu, 1950. – 2013.
ulje na platnu, 93,5 x 51 cm / str 17
- Mrtvačnica, 1974.
crtež olovkom, 38,8 x 24,7 cm / str 18
- Bolnica u Dubravi, 2012.
kolaž, 16,5 x 12,3 cm / str 19
- Mrtva priroda, 2014.
pastel, 36,6 x 18,6 cm / str 20
- Postmodernizam nema značenja... – Jean Baudrillard, 2000.
kolaž, 18 x 27,9 cm / str 21
- Ne izlagati ..., 2011.
kolaž, 28,4 x 40,5 cm / str 22
1992.
kombinirana tehnika, 50 x 70 cm / str 23
- Protiv rata, 1944.
kolaž, 20,5 x 16,3 cm / str 24
- Miroslav Krleža, 1981.
fotografija uništenog crteža olovkom, 12 x 24,7 cm / str 25
- Put, 1953.
crtež olovkom, 12,7 x 28 cm / str 26
- Borik u Bolu, 1997.
crtež kredom / str 27
- Laterna magica. In Memoriam, projekt 2014.
80 x 100 cm / str 29
- Projekt N, 2014.
pleksiglas, 165,8 x 39,8 cm / str 31, 44, 45
- Pogled u studio G, 1961.
pleksiglas, 155 x 35 x 20 cm / str 35
- Diptih: Zanimanje za nešto s one strane slikarstva, 1968.
ulje na platnu, 180 x 140 cm / str 36
- Pejzaž u sjeni, 1981.
ulje na platnu, 75 x 95 cm / str 39
- Kao tama..., 5. ožujka 1953.
/ str 40
- Golgota, 2013.
ulje na platnu, aplikacije, 92 x 73 cm / str 41
- Kupa kod Karlovca 750 cm, 2013.
ulje na platnu, 67,5 x 121,5 cm / str 46
- Mrtva priroda, 1956.
ulje na platnu / str 47
- Prolaz na Savskoj cesti, 1951.
crtež olovkom, 12,3 x 35,7 cm
- Otok Sv. Katarine, 1954.
crtež olovkom, 17 x 23,5 cm
- Prazan tanjur, 2013.
crtež olovkom, 35 x 18 cm
- Portorož, more, 14 sati, 1995.
ulje na platnu, 73 x 92 cm
- Portorož, more, 16 sati, 1995.
ulje na platnu, 73 x 92 cm
- Pismo, 2012.
ulje na platnu, 89 x 116 cm
- Ulica St. André des Arts, 1957.
crtež olovkom, 31,4 x 42,8 cm

Dokumentacija izložena u vitrinama atrija palače HAZU:

Atelje Oskara Hermana u Zagrebu

Josip Račić, umro 19. 6. 1908. U siromašnoj sobi tog
pariškog hotela pronađen je ustrijeljen 23-godišnji
hrvatski slikar

Kuća Vidrić, Gornje Prekrižje u kojoj je Babićeva Crna
zastava bila pohranjena 60-ih godina

Milan Steiner

Miroslav Krleža

Marino Tartaglia

Leo Junek

Koranski most

Marijan Detoni

Goljak 7c

JOSIP VANIŠTA

VANIŠTA, Josip, slikar i esejist (Karlovac, 17. V. 1924.) Diplomirao je 1948. na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, u klasi M: Tartaglie. Godine 1951-1994. bio je profesor crtanja i likovnog oblikovanja na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1959. jedan je od osnivača grupe *Gorgona*, u kojoj su bili J. Knifer, Đ. Seder, M. Jevšovar, I. Kožarić, M. Horvat, R. Putar, M. Meštrović i M. Bišćević; grupa je 1961-1966. objavila jedanaest brojeva antičasopisa *Gorgona*. Minimalizam i tzv. estetika šutnje, kao naličje bučnom entuzijazmu epohe, za koje se zalagala skupina, snažno su obilježili Vaništino likovno i književno djelo. Premda se bavio novinarskim i književnom ilustracijom te scenografijom, njegovi znameniti portreti velikih stvaralaca, izrađeni u olovci, kao što su M. Proust, F. Kafka, A. Schönberg, T. Ujević i dr., nisu obične ilustrativne tvorevine, nego izrazi usredotočene meditacije o ljudskoj sudbini i odmaknutosti od svijeta, a u skladu s gorgonskom estetikom, ljudi koji su obilježili svoje vrijeme. No najpoznatiji su njegovi portreti M. Krleže: ta serija, sa završnim krokijem u kojem pisac suočen sa smrću zaranja lice među dlanove, plod je najintimnije povezanosti, rijetke u našoj sredini, svijeta slikara i književnika. Ta su dva svijeta, likovnosti i književnosti, nerazdvojna u Vanište.

Kao esejist i memoarist-minimalist objavio je pet knjiga: *Zapisi* (1988), *Zapisi* (1995), *Knjiga zapisa* (2001), *Novi zapisi* (2007) i *Skizzenbuch 1932-2010*. (2010). To su bljeskoviti uvidi, često bez širega konteksta, u pojave, umjetničke, društvene i političke, memoarskoga i meditativno-poetskoga karaktera, u povijesnoj panorami njegova života, lucidni, diskretno ironični i evokativni, te se čitaju i kao dokument i kao estetski fragmenti. Osobit su odjek imale Krležine oštre ocjene o suvremenicima, prenesene u knjizi *Skizzenbuch*, u kojima se Vaništa očituje i kao provokativan dokumentarist. Premda fragmentarni, Vaništini zapisi, po ocjeni kritike pokazuju njegovu moć da se riječima izrazi jednako precizno kao i slikom, te, po tome, pripada nevelikoj modernoj domaćoj tradiciji koju je uspostavio Lj. Babić, a, uz njega, nastavili Z. Šulentić, Đ. Seder, D. Popović, Ž. Kipke i neki drugi slikari.

DJELA: *Zapisi* Zagreb 1988, *Zapisi*, Zagreb 1995, *Knjiga zapisa*, Zagreb 2001, *Novi zapisi*, Zagreb 2007, *Skizzenbuch 1932-2010*, Sveta Nedjelja 2010.

LIT.: I: Zidić, Zapis o Knjizi zapisa, u knj. J: Vaništa, *Knjiga zapisa*, Zagreb 2001; N. Ožegović, Josip Vaništa – samozatajni slikar velikan, Nacional, 2002, 365; Z. Tonković, Vaništa, Zagreb 2004; R. DRagojević, Umjetnička pustolovina dvadesetog stoljeća, Novi list, 26. IX. 2004; G. Cvitan, Redukcija iza kišne zavjese, Zarez, 2004, 141; J. Putar, Pisma J: V., Zagreb 1005; M. Jurišić, Vaništini novi zapisi, Večernji list, 3. VIII. 2007; Ž. Ivanjek, Svijet starog dječaka iz maloga grada, Karlovca, Jutarnji list, 14. VIII. 2007; T. Gromača, Nijemi krik, Feral Tribune, 29. VIII. 2007; K. Nemeč, Ekspresija sabranog promatrača, Vjesnik, 4. IX. 2007; M. Grčić, Predgovor, u knjizi J: Vaništa, *Skizzenbuch 1932-2010*, Sveta Nedjelja 2010; T. Maroević, Riječ dopunjuje sliku, Vijenac, 2010, 427/429. I. Zidić, Slika i vrijeme: Josip Vaništa, Zagreb 2013.

TONKO MAROEVIĆ

autor teksta u katalogu

Izložbom naslovljenom *Rukovet* ponuđen je sumaran uvid u široke raspone i vrhunske domete likovnog stvaralaštva, likovnog svjedočenja i nemimolazne pedagoške-društvene uloge slikara Josipa Vanište. Riječ *Rukovet*, osuđena od doličnog primjera Ujevićeve “prevratničke” Zbirke, ukazuje na nepretenciozan, nepotpun, neretrospektivni karakter ove izložbe, naznačuje privremenost ili gotovo usputnost izbora izloženih radova, a opet na svoj način potvrđuje bogatu kreativnu amplitudu iznimno značajnog umjetnika – s fazama provjeravanja, upitnosti i obnovljenog povjerenja u medij i discipline kojima se služi. U prizemlju su izložene knjige i publikacije, pisma i dokumentacija kojima je Josip Vaništa odao počast svojim učiteljima, suputnicima i duhovnim mentorima, a kojima također ostavlja dubok trag svojega neravnodušnog sudjelovanja. U desetoj dvorani pak dan je sažeti antologijski presjek crteža, kolaža, stavova i slika, s nekoliko vrlo ranih ostvarenja i nizom sasvim recentnih radova većega formata i maksimalne sabranosti uloga. Ovom izložbom hrvatske akademija znanosti i umjetnosti želi ukazati na neusporedivi stvaralački, idejni i kulturni doprinos svojega istaknutoga člana Josipa Vanište.

BORIVOJ POPOVČAK

voditelj u Strossmayerovoj galeriji starih majstora HAZU

Izložba akademika Josipa Vanište u Strossmayerovoj galeriji starih majstora HAZU

Skroman i poetičan naziv izložbe, *Rukovet*, predstavlja fragment, izvadak iz šezdesetgodišnjeg opusa jednog od najstarijih živućih hrvatskih umjetnika.

Od prvih crteža iz pedesetih godina prošlog stoljeća, kadrova, sublimnih geometrijskih struktura gradskih vizura, krajolika, pozitiv negativ odnosa grafitnih ploha i svjetla, gradacija intenziteta linije, osjeća se Vaniština sklonost ka reduciranju motiva i dokidanju odslika stvarnosti. Dok radove iz toga vremena percipiramo kao dijelove Vaništinih 'šetnji' i putopisa (*Prolaz na Savskoj cesti*, 1951., *Otok Sv. Katarine*, 1954., *Ulica St. André des Arts*, 1957.) ili osobne uspomene (*Mrtvačnica*, 1974.), recentni crteži nerijetko svojim škrtim likovnim jezikom odražavaju sadašnju tešku egzistencijalnu situaciju (*Prazan tanjur*, 2013.).

Kolaž kao likovna disciplina ima posebno mjesto unutar Vaniština opusa. Ove montaže slojevitih značenja, koje čitamo kao autorov vizualizirani tijek misli i razmišljanja, kreću se u rasponu od angažiranih poruka (*Protiv rata*, 1944.), autobiografskih momenata (*Bolnica u Dubravi*, 2012.), događaja vezanima za ličnosti svjetskih i domaćih likovnih i književnih krugova (*André Derrain: Samedi/Raspeće, ?, Miroslav Krleža*, 1981.), do Baudrillardova citata ili osobnih načela (*Ne izlagati...*, 2011.) što neumitno evociraju i uspostavljaju kontinuitet s razdobljem Gorgone. To plodno razdoblje Gorgone s kraja pedesetih i polovice šezdesetih godina prošlog stoljeća, aktivnost koje je promijenilo uvriježeno poimanje o slici na ovim prostorima. Ova avangardna grupa, kojoj je Vaništa jedan od osnivača, svojom je aktivnošću dokinula značenje slike kao objektivacije stvarnosti i promovirala neke vidove umjetnosti poput konceptualne umjetnosti, mail-arta i performancea. Vaništa je pokrenuo i časopis Gorgona, kojeg su pojedine brojeve realizirali su umjetnici svjetskog renomea poput Victora Vasarelyja, Dietera Rota i Harolda Pintera.

Ti Vaništini radikalni stavovi vezani uz proces dematrijalizacije slike, ponajbolje se očituju u, ovdje izloženom, diptihu *Zanimanje za nešto s one strane slikarstva* i *Srebrna linija* iz 1968. godine.

U recentnim radovima, poput *Pisma* iz 2012., Vaništa također ističe jednostavnost kompozicije minimalnošću linearnog ustroja slike, referirajući se, predstavom pismovne omotnice kao sredstva komunikacije na gorgonašku aktivnost, svodeći je na znak. Radovi pak, poput *Laterna magica*, 2013., sa prebačenom crnom tkaninom i *Golgota*, 2013., s kolaž aplikacijom Raspeća te tri štapa naslonjena na sliku, pokazuju Vaništinu namjeru da nadilaženja dvodimenzionalnog prostora slike te pomicanja iste u stvarni prostor.

Krajolici zauzimaju posebno mjesto na ovoj izložbi. Međutim, to nisu topografski zapisi u pravom smislu riječi već prije otisci fenomenologije prirode i njenih mijena u apstraktnom prožimanju elemenata zraka i vode. Gradska veduta rastočena u atmosferi zimskog dana (*Rooseweltov trg, zima*, 1981.), odsječci krajobraznih konfiguracija (*Prekinute niti*, 1954.-2013., *Pejzaž sa crnom sjenom*, 1981.) odražavaju istančani slikarski senzibilitet u kojem je reduciranje motiva nadomješteno kadriranjem te dinamičkim odnosom volumena i kontrastnih likovnih akcenata.

Instalacija *Pogled u studio G*, svojevrsni je *hommage* izložbenom prostoru Gorgone koji se nalazio na mjestu danas zatvorenog salona Shira u Preradovićevoj ulici u Zagrebu. Ovaj rad u pleksiglasu parafraza je rada *Snimka unutrašnjosti*, koji nije izveden, a planiran je za izložbu Gorgone u prostoru Studija G 1962. godine.

Sastavni dio izložbe predstavlja izbor iz Vaništine bogate dokumentacije. Arhiv sadrži djeliće života naših poznatih umjetnika i pisaca s kojima se Vaništa družio, kao i dokumente iz osobnog života i umjetničkog djelovanja. Memorabilije poput Račićeve novčarke iz vremena njegova suicida 1908. u Parizu, Račićeva pisma ocu, pisma Lea Juneka, fotografije majke i rodnog Karlovca, njegov crtež Miroslava Krleže na odru, zapisi posvećeni učitelju Marinu Tartagliai, i Milanu Steineru, brojevi časopisa Gorgona itd., otkrivaju nam Josipa Vaništu kao sakupljača dokumenata, od kojih svaki ima za Vaništu osobno značenje, priču, čija slojevitost evocira jedno vrijeme koje za njega još uvijek traje.

O Golgoti

Igor Zidić iz knjige-

SLIKA I VRIJEME

Josip Vaništa

Svojedobni je prijepor bio potaknut Vaništinim crtežom *Golgote*, a ticao se dostatnosti ili nedostatnosti njegovih predmeta-simbola u posredovanju sadržaja Muke. Prošlo je, otad, nekoliko godina, a Vaništa se oglasio, prvo, crtežom koji parafrazira *Oplakivanje* Hansa Memlinga, a potom još jednim, koji "reproducira" Križ sv. Muke; detalj jedne flamanske slike iz XV stoljeća. Jedno i drugo jesu motivi s Golgote: prizor *Oplakivanja* uvodi nas u drugi život Kristov, a stoji, u kronologijskome slijedu, između njegove smrti na križu ("Oče, u ruke Tvoje predajem duh svoj"; Luka, 23,46) i Uskrsnuća. S druge strane, *Križ sv. Muke* posmrtna je inventura svih rekvizita što se, u neposrednoj vezi s Kristom, javljaju tijekom njegove Kalvarije: od izricanja osude do smrti.

Ovdje moram skrenuti pozornost – kako promatraču tih prizora, tako i eventualnim, potonjim prosuditeljima polemike – da se, u Vanište, u vezi s Golgotom, javlja karakterističan motiv *kašnjenja*: jer su i *Oplakivanje* i *Križ*, zapravo, scene (figure) post-pasionalne rezignacije. U *Oplakivanju* smo suočeni s prizorom u kojemu Kristovo tijelo – nakon što ga je duh napustio, nakon što su muke prestale – počiva u krilu Marijinu. *Križ* se, opet, prikazuje kao antologijska zbirka Zlih alata, kojima je Krist ponižavan i mučen. Što se moralo dogoditi da prvi crkveni scenograf – a neki kažu i povjesnik Kristove crkve – uzmogne sabrati, za sucima, vojnicima, svjetinom i nijemim svjedocima sve te zaboravljene, odbačene i ostavljene predmete i da ih potom, stvarno i metaforički, poveže s križem? Trebalo je da predstava za obijesnu rulju završi, da Krist umre i, smrću, oslobodi križ. Zašto je Vaništi, koji nije scenograf, pa ni scenograf Muke, odgovarao taj kasni trenutak? Zašto su svi njegovi golgotiski prizori – koristili isto vrijeme, nastali u isti, kasni čas kad se drama Muke slijegala u tešku no, ipak, iluminirajuću Tišinu? Rečeno je – a njegova *Golgota* to i pokazuje – da on nije čovjek drame i dramatičnoga rukopisa; da nije crtač patetične fraze i da – po osobnom svome nagnuću, po svojoj urođenoj skromnosti – nije ni promatrač koji događaje prati iz klupe u prvome redu. On se sklanja pred mnoštvom, osobito pred onim razularenim, i traži svoje mjesto u sjeni, podalje od vrutka, od vatre, od epicentra. Kad se potrošači događaja udalje onda tek Vaništa prilazi i nađe što naći može: utišano vrelo, žeravu i pepeo, smireno tlo. Zato i kasni; jer mu je trenutak – osim što je vremenska odrednica – i prostorni znak, položaj u prostoru. To, kraj sve povučeniosti, snažno ističe njegovu osobnost. Ako itko ima pravo reći *moj trenutak* onda je to, zacijelo, on; samo se njegovo vrijeme praćenja nekog zbivanja ne podudara, u apsolutnom smislu, ni s kojim ili čijim drugim vremenom. Cijela ta osobitost izvire iz meditativne njegove naravi te i on, poput Leopardija, nalazi da je tišina, još točnije: da je mir bitna hrana duhu koji nastoji čuti, spoznati, uvjeriti se. *La quiete dopo la tempesta!* To je *dopo* (poslije) varijabila vremena, ono Vanjštino zakašnjanje na senzacije, a dospijevanje na Objavu, stizanje na Blagoslov S tim je, dakle, *Križem* i s teretom kalvarijskih insignija Vaništa mogao ispuniti svoju praznu *Golgotu* da je, kojim slučajem, težio toj vrsti punoće. Isto tako, mogao je u *Oplakivanju* naći barem glavne aktere prizora – Mariju i Krista – za kojima je, vidljivima i raspoznatljivima, toliko žudio moj suraspravnik. Pa postoje li, u tim dvama crtačevim listovima, osim niza kulturoloških referencija (znakovitih i poticajnih!), i neki drugi sadržaji kao mogući – intendirani ili podsvjesni – odgovori na dvojbe oko *Golgote*? Možda. Ne bi trebalo ni takvu misao nepromišljeno otkloniti; možda je Vaništa, doista, htio reći: Znam osobe i znam znakovlje Muke – no onako su na to gledali moji učitelji, a ovako gledam ja. Zašto? Možemo li zamisliti da je Kristova kalvarija, umjesto jednog poslijepodneva, mogla trajati i cijelog njegova života? Trideset godina. Ne polemiziram s voljom njegova nebeskog Oca! Ne suprotstavljam se Putu, ne izazivam Boga! Samo pitam: nije li kalvarija mogla potrajati i duže, cijeli jedan patnički život, Kristov život, a da Bog bude isti, Sin isti, naum isti? I, dakako, da kraj bude isti; da prolivena krv Nedužnoga urodi istim plodovima. Kako bi, u tom slučaju, izgledao Križ sv. Muke, čemu bi bio nalik? Bi li na nj bila zakovana i osa koja ga je ubola? I trn koji mu je, nekoć, ranio nogu? I Sotona koji ga je iskušavao? I Juda koji ga je izdao? I koješta drugo. I ne bi li se toga, u trideset godina, nakupilo toliko da se križ više ne bi ni vidio? I ne bi li se, pod teretom zala, taj križ već toliko puta bio slomio? Ne bi li se, iz toga, dalo zaključiti da je i sam križ dostatan znamen Muke, a da su sve one druge stvari i svi oni stvorovi samo zli ukrasi (ako zlo može biti ures ikomu)? Tko može reći da se tisuću glasova ne bi moglo zamijeniti s jednim, ali moćnim glasom? A budući da je od dva kraka nositelj biti bila okomica vezujući, baš ona, nebo i zemlju – to bi se i dvije grede križa mogle supstituirati jednom: onom koja jest deblom, koja sve nosi i pod/nosi. I to bi, dakle, mogao biti golgotski rekvizit, detalj Golgote same no ipak – Golgote.